

Válaszok

Dr. Nagy Ferenc bírálata

Mindenekelőtt köszönöm a büntetőjog professzorának, hogy értő szemmel vizsgálta munkámat és nem volt elnéző a dolgozatommal, és felvetéseivel komoly dilemma elé állított a válaszadásban.

- „A [...] szerző értekezése messze túllép a büntetőjog, a kriminológia keretein is. Erről már a cím is árulkodik [...] A címmel kapcsolatos észrevételem az, hogy **nem tartom szerencsésnek a „közpolitika” kitélt/kifejezést.** Egyrészt mert [...] nem honosodott meg szélesebb hazai szakmai körökben sem [...] Másrészt [...] azt a képzetet is keltheti ezzel, hogy a szerző kifejezetten politikai, politológiai témát politológiai, politikai megközelítéssel dolgoz fel.” (2.o.)
 - Tiszteletben tartom Tisztelt Opponensem fenntartásait a közpolitika fogalom szerepeltetésével a dolgozat címében, és bizonyos vonatkozásban osztom is fenntartásait. A közpolitika kifejlődése a modern állam bővülő társadalomirányítási feladataihoz kapcsolódik.¹ Ugyanakkor „a »politics« és »(public) policy« fogalomra nincs külön, közismert magyar szó. Az elsőt politikának, az utóbbit [...] köz- vagy szakpolitikának szokták hívni, de a témától egy lépésnél távolabb állók nem is értik a különbséget, hisz magyarul mindkettő: politika. Pedig a kettő ég és föld. A politics a hatalom megszerzéséről, megtartásáról, kiterjesztéséről szól, a policy pedig a társadalomra, gazdaságra is hatással bíró gyakorlásáról, a köz ügyeinek alakításáról.”² A „policy” értelmében vett politikát gyakran említik „public policy” néven. E politikát Ágh Attila³ közpolitikának, Bayer József⁴ közpolitikának vagy tartalmi politikának, Urbán László⁵ a közcélú szabályozás hatáselemzésének nevezi. A politika fogalmát tehát értelmezhetjük „politics” jelentésben, amikor a politikáról, mint hatalomról, és érdekről beszélünk; „polity” értelemben, amikor az intézményrendszert értjük alatta és „policy” tartalommal, amikor közpolitikaként az állam konkrét szakpolitikai tevékenységét jelenti. Ez utóbbi értelemhez kapcsolódóan a hazai köznyelvben is elterjedt és elfogadott az ágazati, illetve a szakpolitikák fogalma.
 - Engedje meg Tisztelt Opponensem, hogy még két szervezeti példával is éljek, amikor a „közpolitika” mint fogalom-megjelölés használata mellett érvelek. 2011 februárjában jött

¹ Bihari, M. – Pokol, B. (1992): Politológia. Universitas, Budapest. Idézi: Szöllősi, G.: A társadalom- és szociálpolitika alapjai I., 2003. február, 39.o.

² Váradi, B.: Csak semmi politika! Gyöngyvirágtól lombhullásig, Magyar Narancs 2010/33. (08. 19.)

³ Ágh, A.: A közpolitika változó paradigmái: Az érdekcsoportoktól a többszintű kormányzásig, Politikatudományi Szemle XX/1. 31–48. pp.

⁴ Bayer, J.: A politikatudomány alapjai, Napvilág, Budapest, 2000.

⁵ Urbán, L.: Közcélú szabályozás hatáselemzése (Public policy elemzés) Közgazdasági Szemle, XLII. évf., 1995. 3. sz. (270-278. o.)

létre a közigazgatási és igazságügyi miniszter irányítása alatt a Közpolitikai Kutatások Intézete (KKI), amely szakmai alapfeladatai körében közpolitikai kutatásokat végez, kormányzást segítő hazai és nemzetközi szakpolitikai tapasztalatokat elemez, illetve államigazgatási célú döntés-előkészítési szolgáltatásokat nyújt. A Szakpolitikai Elemzések Osztálya által a legfontosabb nyomon követett területek: a közigazgatás, az önkormányzati rendszer, a vidékfejlesztés, az egészségügy, az oktatás-, a foglalkoztatás és a szociálpolitika – írja az Intézet honlapja.⁶ Az Eötvös Károly Közpolitikai Intézet, mint civil szervezeti agytröszt már a nevében is jelzi tevékenységének célját és irányát.⁷

- Ezek voltak tehát azok a szempontok, amelyek arra indítottak, hogy a közpolitika fogalmát használjam értekezésem címében, ugyanis már a dolgozat témájának megjelölésekor érzékeltetni szerettem volna, hogy disszertációm nem csupán a jogi, hanem a társadalmi igazságszolgáltatás kérdéseivel is foglalkozik. A dolgozat 131-132. oldalain pedig többféle megközelítésből is megadom a fogalom magyarázatát.
- „Valójában a dolgozat két pillérre épül: a kriminálpolitikára és a társadalompolitikára, és ezen a két területen értelmezi a helyreállító igazságszolgáltatás lehetőségeit. A társadalomelméleti, társadalompolitikai vetület – megítélésem szerint – jobbra **a kompetenciahatár túllépését, nem ritkán erőteljes túllépését jelenti...**” (3.o.)
 - Azért nehéz válaszolnom Tisztelt Opponensem bírálata, miszerint dolgozatom társadalompolitikai vetületei átlépik a kompetenciahatárokat, mivel éppen másik Tisztelt Opponensem, Fleck Zoltán szögezte le bírálataiban, idézem: „Ezekhez a kérdésfelvetésekhez ki kell lépni a kriminológia hagyományos kereteiből [...] a tárgynak ilyen definiálása azzal az előnnyel jár, hogy mód nyílik a diszciplináris korlátok és fogalmi készletek meghaladására. Ezzel a kriminológia tudománya számára csatornákat nyit a társtudományok felé egy kétségtől szűcskével szükséges általánosabb szemlélet felé”. (Fleck Zoltán bírálata, 1.o.)
 - Mindemellett nem próbálom „megúszni” arra a bírálatra adott választ, hogy átléptem-e a saját vagy a kriminológus szakma, esetleg a vizsgált téma kompetenciahatárait. A szakmai kompetencia tartalmilag a képzettség fogalmához áll közel, de azzal nem azonos, mivel a szakma különféle szinten való gyakorlásához szükséges készségeket és jártasságokat is felölel. Alapvetően három összetevője van: az értékek, a tudás és a szakma végzésére felkészült személyiség. Engedjék meg, hogy a vizsgálathoz szükséges kompetenciák meglétét azzal is alátámasszam, hogy 1986 óta tanítok a felsőoktatásban. 2000-ig szociálpolitikusok és szociális munkások felsőfokú képzésében vettem részt, azóta

⁶ <http://kki.kormany.hu/tevekenysegunk>

⁷ <http://www.ekint.org/ekint/ekint.head.page?nodeid=17>

különböző jogi egyetemeken tanítok, jellemzően az ELTE-n. Az elmúlt 20 évben kutatási témáim mindegyike úgynevezett diszciplináris határterületen mozgott. Más tudományterületekkel kapcsolatosan szerzett szakmai felkészültségem biztosítja, hogy tudásom, ismeretem, skilljeim nem csak a büntető igazságszolgáltatás területével kapcsolatosak.

- 1999-ben Margaret Zahn az Amerikai Kriminológiai Társaság elnöki üzenetében azzal foglalkozott, hogy van-e jövője a kriminológiának, mint akadémikus tudománynak, ha aktív szereplőjévé válik a közpolitikának. Jock Young szerint a posztmodernitás töredezettsége azt is jelenti, hogy új hangok is hallhatók a bűnözéssel foglalkozók körében, akik a korábbi fogalomhasználatot is megváltoztatják. E demokratikus folyamat kiteljesedése hatással van a szakpolitikák alapját képező intézményi ismeretek körére is, a hatalmi viszonyok alakulására és a közvélemény vélekedésére is. Lucia Zedner szerint napjainkban a kriminológiát új kihíváskészlet állítja erőpróba elé: a bűncselekményre utólag reagáló büntető igazságszolgáltatás helyét fokozatosan a „biztonsági társadalom” bünt megelőző biztonsági logikája váltja fel.
- Úgy gondolom, hogy a kriminológusnak nem a szakpolitikai irányvonalat kell meghatároznia, de nagy figyelmet kell szentelnie a közügyeknek. Ez volt a szándékom, és reményeim szerint ezt is tettem az értekezésben. Egy, elméleti vonatkozásait tekintve még nem kifejeződött, gyakorlatát tekintve pedig folyamatos keresésben lévő tudományterület ismereteit foglaltam rendszerbe. Értekezésem valóban két pillérre épül: a kriminálpolitikára és a társadalompolitikára, és ezen a két területén értelmezi a helyreállító igazságszolgáltatás lehetőségeit. Azért léptem vizsgálódásaimmal a közpolitika területére, mert egyrészt komolyan vettem, hogy a kriminológia tudománya interdiszciplináris szakterület, másrészt a helyreállító igazságszolgáltatást olyan társadalomszervező elvként értelmeztem, amely mélyen „benyúlik” különböző szakpolitikai területekre. A helyreállító igazságszolgáltatást ugyanis az a konfliktus hívta életre, amely a büntető igazságszolgáltatás működésében a „formális” legalitás és az „informális” szociális és társadalmi körülmények, emberi viszonyok között feszül.
- A kompetenciahatárok problémáját már magam is nyilvánvalóvá tettem a dolgozatban, illetve hangsúlyoztam a tézisek megfogalmazásánál. Mint írtam: „Az értekezésben vizsgált téma elemzése túlterjed a szorosan vett bűnügyi tudományok kompetenciáján, ezért interdiszciplináris megközelítéssel több tudományterület módszereit alkalmaztam”. Meg is indokoltam, hogy miért vagyok kénytelen átlépni a kompetenciahatárokat: „az egy-egy diszciplína keretében végzett elemzések szükségképpen csak egy-egy

szegmensét vizsgálhatják a jelenségnek”. Már magában a dolgozatban is írtam, hogy (idézem): „A helyreállító igazságszolgáltatási eszközök alkalmazása – mind az elmélet, mind a gyakorlati alkalmazás tapasztalatai szerint – jelentős mértékben túlterjeszkedik a büntető igazságszolgáltatás területén.”

- Azt is el kell ismernem azonban, hogy Opponensem nem véletlen tette szóvá a kompetenciahatárokat. Abban ugyanis igaza van, hogy nem volt könnyű eldönteni a mértéket, „mennyre” lépem át a szakmai kompetenciahatárokat. S hogy ezt bizonyítsam, idézem a dolgozat téziseinek egy mondatát: “Őszintén bevallom, hogy folyamatosan küzdöttem azzal, hogy a helyreállító igazságszolgáltatás vizsgálatánál mikor beszélek az egyik, és mikor a másik területről, illetve eszközrendszerről”. (Tézisek 3.o.) Ugyanakkor továbbra is meggyőződése, hogy a kriminológia interdiszciplináris jellegzetességéből eredő lehetőségeket ki kell használni, mivel a kompetenciahatárok átlépése, ösztönzi a különböző társadalomtudományi területek együttműködését, és a konkrét társadalompolitikai következmények megfogalmazását.
 - Végezetül engedjék meg, hogy kifejezzem örömemet, hogy Opponensem a kompetenciahatár túllépésének ismételt megállapítása mellett is egyetért dolgozatom végkövetkeztetésével, miszerint „A mai magyar társadalomban hiányzik a társadalmi rétegek közötti párbeszéd, s ez akadály a társadalmi szolidaritás érvényesülésének és a társadalmi béke elérésének”.
- „... a szerző számára a tradicionális és a restoratív igazságszolgáltatás ’békés egymás mellett élése’ sokszor nem jelent egyebet, mint azt, hogy a közvetítő eljárás a hagyományos igazságszolgáltatás hiányosságait pótolja. [...] **A szerző értékelésében** a formális büntető igazságszolgáltatási rendszer **megújítására, szemléletalakítására szolgál** a helyreállító igazságszolgáltatás eszközrendszere, semmint a formális megoldások helyettesítésére. Ezzel a gondolatmenettel és felfogással azonban talán **nincs egészen összhangban az a szerzői kitétel**, hogy a hagyományos igazságszolgáltatás teherbírását meghaladó sérelmek kezeléséhez a béketeremtő és **helyreállító igazságszolgáltatás eszközei forrásbővítést jelentenek**, a jóvátételi eszközök kiegészítik a hagyományos igazságszolgáltatást és segítik a megbékélést. Vagyis e tekintetben a ’békés egymás mellett élés’ szellemében a tradicionális igazságszolgáltatást ’kiegészíti’, ’segíti’ a restoratív eszköztár. Tehát itt és ebben az értelmezésben a hagyományos büntető igazságszolgáltatás kikerülhetetlen és nem helyettesíthető, de kiegészíthető.” (4.o.)
- A hatályos büntető anyagi és eljárási jog valóban kiegészítő szerepet szán a restoratív eszközrendszernek a hagyományos igazságszolgáltatás területén. Mint ahogy kifejtettem a dolgozatban a két igazságszolgáltatási rendszer békés egymás mellett élése sokszor valóban nem jelent egyebet, mint azt, hogy a helyreállítás alkalmazható eszközei pótolják a hagyományos igazságszolgáltatás hiányosságait. Erre hoztam fel példának a polgári jogi igény érvényesítését, s úgy fogalmaztam, hogy „ebben az esetben a mediáció

„álruhájában” érvényesíti a sértett a polgári jogi igényt”. (Értekezés 157.o.) A hagyományos igazságszolgáltatás működése során az okozott kár megtérítése ugyanis nehézkes, és a sértett reményei igen csekélyek az elszenvedett kár megtérítésére.⁸ A mediációval kapcsolatos külföldi vizsgálatok azt mutatják, hogy a közvetítés jellemző kimenete a közvetlen bocsánatkérés.⁹ Felteszem, a hazai mediációs ülések is kisebb arányban zárulnának anyagi jóvátételi egyezséggel, ha a tradicionális eljárás formális kármegtérítési mechanizmusai hatékonyabban működnének.

- Engedjék meg, hogy erre a bírálati pontra adott válasznál emlékeztessenek arra, hogy dolgozatomban a helyreállító eszközök alkalmazhatóságát illetően határozott különbséget tettem a kis súlyú érdeksérelemmel járó jogellenes cselekmények és a kiemelkedően súlyos következményekkel járó cselekmények köre között. Álláspontom szerint a helyreállító igazságszolgáltatás azon a területen kaphat helyet, amely a tradicionális büntető igazságszolgáltatás konvencionális kompetenciahatárain kívül esik, tehát akkor, amikor túl „kevés” vagy amikor túl „sok” lenne a hagyományos igazságszolgáltatás. Napjainkban a hagyományos büntető igazságszolgáltatásnak oly széles spektrumban kell a bűncselekményekkel foglalkoznia, amelyre a rendelkezésére álló eszközrendszer nem elegendő. A „felső” küszöb jelzi azt a határt, amely fölött csak kicsi hatékonysággal tud működni a hagyományos igazságszolgáltatási eszközrendszer, ezért „segítségre szorul”. Ezek azok a cselekmények, amelyek „nagyon nagy” fájdalmat okoznak: a népirtástól, a kisebbségek elleni bűncselekményekig, a szervezett bűnözéstől a gyűlöleti bűncselekményekig, illetve a környezetkárosító cselekményekig igen széles a súlyos bűncselekmények palettája. Ezek természetesen a büntető törvénykönyvben megfogalmazott bűncselekmények, de a társadalmi béke eléréséhez elégtelenek a büntetőjog hagyományos eszközei. Ott tehát, ahol a honvédelem és a büntetőjog kompetenciahatárai összemosódnak (olyan tömeges és súlyos bűncselekmények elkövetés esetén, amelyekkel szemben szinte elképzelhetetlen az „arányos” büntetés), ott a valódi megbékéléshez vezető módszerek nem a formális büntetőjog nyelvén kommunikálhatók. A határ alsó küszöbénél, ahol a legenyhébb súlyú magatartások újabb és újabb formáit fogalmazza meg jogellenes cselekményként a jogalkotó, összefolyik a rendőrség és a szociális szolgálatok tevékenysége. Az ilyen viselkedésformákkal kapcsolatosan a büntető igazságszolgáltatás, mint állami beavatkozási forma, túl „sok” és

⁸ A vagyoni elleni bűncselekményekkel okozott kár 2010-ben: 139,9 MdFt, 2011-ben 123,6 MdFt volt, és a kármegtérítési mutató nem éri el a 10%-ot.

⁹ Lásd: Myers et al., 2001, Shapland et al., 2006, Dhami, M.K. Critical Criminology, March 2012, Vol 20, Issue 1, pp 45-60

túl drága. Úgy gondolom, hogy racionális értelmezési keretet alkottam a vizsgált viszonyok elemzésére. Megengedem, nem a büntetőjogi joglogika szabályai szerint, hanem társadalomtudósként gondolkodtam a jelenségről.

- Az 'antiszociális vagy civilizálatlan' csekély súlyú magatartások kezelése esetében megítélésem szerint is lényegesen nagyobb és **szélesebb a restoratív alkalmazási lehetőség, de az egészében önálló alkalmazhatóság – (büntető)jogi keretek hiányában – szerintem már erősen megkérdőjelezhető.** [...] A hagyományos igazságszolgáltatási jogon kívül ki(k) és milyen alapon döntene/dönthetne arról, hogy pl. egy cselekmény a csekély súlyt el nem érő vagy éppen elérő. A büntetőjog, a hagyományos igazságszolgáltatás, így **a büntetőjog, de a szabálysértési jog sem tud egyébként mit kezdeni az 'antiszociális vagy civilizálatlan' és ehhez hasonló bizonytalan és határozatlan fogalmakkal.**" (5.o.)
 - Opponensemvel nincs vita közöttünk abban, hogy csakis a jogalkotó dönthet egy cselekmény bűncselekménnyé nyilvánításáról és tárgyi súlyáról. Az azonban, hogy a jogalkotó milyen mértékben viszi lejjebb a társadalomra veszélyes magatartásformákkal kapcsolatos érzékelési küszöböt, és foglal különféle társadalomra veszélyes magatartásokat büntetőjogi és/vagy közigazgatási tilalomba, az számtalan (sokszor aktuálpolitikai) tényezőtől függ. Ezt láthatjuk abban is, hogy az elmúlt időszakban a társadalomra kisebb fokban veszélyes szabálysértésekkel kapcsolatosan is számos új és a repressziót erősítő jogalkotási lépés történt.
 - Opponensemvel egyetértve magam is úgy gondolom, hogy (büntető)jogi keretek hiányában nincs lehetőség a helyreállítás lefolytatására. Valószínűleg félreérthetően fogalmaztam, mivel itt arra gondoltam, hogy (finansziális és hatékonysági szempontokra figyelemmel) a kötelező elterelés teremtsen lehetőséget a helyreállító jogkövetkezmények alkalmazására. A restoratív eszközrendszer önálló alkalmazásáról annak az új jelenségnek a fényében gondolkodtam, amelyet Tóth Mihály a következőképpen fogalmaz: „Mára [...] a joghátrány, a szankció általános fogalma is átértékelődik. [...] A jogkövetkezmények korábbi viszonylag zárt rendszerébe egyre inkább behatolnak azok az új eszközök, amelyek a bűncselekmény áldozatának, sértettjének kártalanítását, a bűncselekmény hatásainak enyhítését, a reparációt is a jogkövetkezmények körébe igyekeznek emelni”.¹⁰
- „A szerző szerint a tetтарыnyosság nem lehet a 'tishta mérce'. „Ha ugyanis a mérce maga a tett, akkor a tetтарыnyosság nem lehet más, mint a talio, a szemet-szemért elve”. Ez a szerzői értelmezés azonban tévesnek és félrevezetőnek minősíthető. **A tetтарыnyosság ugyanis nem azonos az azonossággal,** mivel a talio alatt az azonos mérvű megtorlás joga és az ennek alapján alkalmazott bíraskodás értendő.” (6.o.)

¹⁰ Tóth, M.: A büntetőjogi jogkövetkezmények In: Belovics, E. – Gellér, B. – Nagy, F. – Tóth, M.: Büntetőjog I. Általános Rész, HVGORAC, Budapest, 2012. 370.o.

- “Ami a jogfilozófiában az objektív igazságosság, az a büntetőjog számára az arányos és hatékony jogtárgyvédelmet jelenti – mondja Wiener.¹¹ Tisztelt Opponensem a legújabb büntetőjogi tankönyvben így fogalmaz: az „általános jogelvvé is vált arányosságot a büntetőjogban két síkon értelmezhetjük. Egyrészt beszélhetünk arról, hogy egy adott cselekmény büntetendővé nyilvánítása arányban áll-e a modern demokratikus társadalom értékeivel. Másfelől a már “arányos” bűncselekmény elkövetőjére nézve a szankció arányosságát vizsgálhatjuk”.¹² Ugyancsak ő írja ugyanott: „A büntetendővé nyilvánítás és ennek arányossága sok megválaszolandó kérdést vet fel, így arra kell a jogalkotónak választ adnia, hogy egy magatartás büntetendővé nyilvánítása szükséges-e, továbbá az alkotmányos és az állami érdekekkel összeegyeztethető-e, valamint, hogy a cél társadalmilag kívánatos és megfelelő-e.”¹³
- Nem vonom tehát kétségbe, Tisztelt Opponensem bírálatát, hiszen igaza van: a tetterányosság valóban nem azonosságot jelent. S bármennyire is igaz az állítás, hogy „az arányosság elve, vagyis, hogy a szankciók súlya és szigora arányban álljon az elkövetett bűncselekménnyel, annak súlyával, ez az igazságszolgáltatás általános elvárásának tekinthető”,¹⁴ a fenti idézetek azt jelzik, hogy az arányosság sok szempontból vizsgálható, s térben és időben változó tartalmú szempontrendszer. A dolgozatban erre szerettem volna felhívni a figyelmet az inkriminált gondolatmenettel. Úgy gondolom ugyanis, hogy „az azonos mérvű megtorlás joga” egy olyan mércének a meglétét is feltételezi, amelynek a mértékegységeit is ismerjük. A beugrató fizikapélda azt kérdezi a diáktól: „Mi a nehezebb 1 kg toll vagy 1 kg vas?” A megoldás természetesen az, hogy egyforma nehezek, mert tömegük azonos. Súly szerint tehát összemérhetők. Térfogatban és sűrűségben azonban jelentős különbség van közöttük. Ha tehát találunk olyan mértékegységet, amelynek objektivitása nem kérdőjelezhető meg, akkor még a vas és a tollpohár is összemérhető. A dolgozatban éppen erre tekintettel állítottam azt, hogy a tetterányosság mércéje – bármennyire is objektívnak tűnik a büntetőjogi joglogika szempontjából –, társadalmi, kulturális értelemben azonban nem az, mert az adott társadalom története, hagyományai, kultúrája alakítja. Még azt a kijelentést is megkockáztattam, hogy a felelősség szempontjából a helyreállító igazságszolgáltatás is »tetterányos«, hiszen »érdem szerint« mér: olyan mértékű lelkiismeret furdalást és olyan szintű megkövetést vár el, amelyet az okozott sérelem indokol. (Értekezés 115.o.)

¹¹ Wiener A.I.: A büntetőjogi kodifikációkra ható teóriák, Állam- és Jogtudomány 2006/2.sz. 174.o.

¹² Nagy, F.: Bevezető tanok In: Belovics, E. – Gellér, B. – Nagy, F. – Tóth, M.: Büntetőjog I. Általános Rész, HVGORAC, Budapest, 2012. 75.o.

¹³ Nagy, F.: Bevezető tanok... id. mű 75.o.

¹⁴ Nagy, F.: Bevezető tanok... id. mű 76.o.

- A **túlzott és erőteljes kiterjesztés csúcspontjának** tekinthető az a szerzői felfogás, amely szerint a helyreállító igazságszolgáltatás [...] egy gondolkodásmód, egy életfelfogás [...] több mint egy eszme, de kevesebb, mint egy tökéletesen kidolgozott elmélet. E tekintetben – figyelmeztet Opponensem – a szerzőnek tudomásul kell(ene) vennie, hogy az „egyfajta életfelfogással és az egyfajta hittel”, **egy eszmével a büntető igazságszolgáltatás területén semmit sem lehet kezdeni.**” (7.o.)
 - Tisztelt Opponensemnek tökéletesen igaza van, pontatlanul fogalmaztam, s ezzel lehetőséget teremtettem egy olyan olvasatra, amelynek megteremtése nem állt szándékomban.
 - A dolgozat említett részében ugyanis éppen a helyreállító igazságszolgáltatás elméleti kialakulatlanságára, képlékeny voltára utaltam. Ahogy Braithwaite fogalmazta egyik tanulmányának bevezetőjében: „Túlságosan korán van még ahhoz, hogy a helyreállító igazságszolgáltatás joggyakorlatát értékeljük. A jó programok ma nagyon különböznek a tíz évvel ezelőttiektől. És, ahogy mindig, az elmélet jelentősen elmaradva követi a gyakorlatot”.¹⁵ Braithwaite-tel egyetértve úgy látom, hogy Európában a tradicionális és a helyreállító igazságszolgáltatás konvergenciája zajlik, amely összetartás nem az összeolvadást, hanem a kompetenciahatárok tisztázódását fogja eredményezni.
 - Dolgozatomban azonosítottam a helyreállító igazságszolgáltatás és a tradicionális igazságszolgáltatás közötti alsó határt, amely alsó küszöb alatti jogsértő magatartások teszik ki a mikro-, azaz a mindennapi konfliktusaink világát. Úgy látom, hogy a helyreállító igazságszolgáltatás eszköztelen a makro-konfliktusok kezelésére, de rendszere különös jelentőséghez juthat a mikro-konfliktusok oldásában. Egyetértek Opponensemmel, hogy egy eszmével a büntető igazságszolgáltatás területén semmit sem lehet kezdeni. Egyetértünk. Elemzésem gondolatmenete sokkal inkább attól óvott, hogy egy konfliktusokkal terhelt társadalmi helyzetben a büntető igazságszolgáltatás arénája nyújtsa a társadalmi rétegek közötti párbeszéd és kapcsolattartás egyetlen kommunikációs csatornáját.
- A szerző szerint a helyreállító igazságszolgáltatással kapcsolatos **fogalom-meghatározó kísérletek mindegyike szélesen értelmez, fogalomköre ugyancsak képlékeny.** Nos, **ez érzékelhető a szerző értekezésében is.** (4.o.) [...] A helyreállító igazságszolgáltatás egyrészt realista, másrészt az erőteljesen kiterjesztő **megközelítésének kettőssége mögött módszertani problémát** vélek felfedezni. [...] [e]z a kétfajta, illetve kétirányú megközelítés konzekvensen nem különül el, hanem jobbra keveredik, nem ritkán összemosódik. A több helyütt észrevehető összevetés mellett is sajátos kettősség vonul végig az értekezésen.” (7.o.)
 - Köszönöm Opponensemnek a kritikát. Valóban, könnyen lehet, hogy a téma kettős megközelítése okozta, hogy e két szempontrendszer időnként összeecsúszott az

¹⁵ Braithwaite, J.: In Search of Restorative Jurisprudence, Australian National University - Regulatory Institutions Network (RegNet), Research School of Social Sciences, September 2002

érvelésemben. A dolgozatban folyamatosan érzékeltetni kívántam, hogy a helyreállító igazságszolgáltatás holisztikus gondolkodásmódja arra törekszik, hogy ne veszítse szem elől sem a jogi sem a társadalmi igazságosság vizsgálatát. A helyreállító igazságszolgáltatás értelmezésében van egy további kettősség, amelyben a helyreállítás kimenetét és/vagy értékeit meghatározó igazságosság-alapú definíciók képezik a legátfogóbb kategóriát. A helyreállító eljárás folyamatának meghatározása kevésbé ambiciózus, ezért sokkal pontosabban definiált. Ebből az is következik, hogy a helyreállító igazságszolgáltatásnak nem egy, hanem többféle „identitása” lehet, amely úgy elméleti, mint gyakorlati, illetve szakpolitikai zavart okozhat. Jelen esetben számomra okozott ez problémát, mert a dolgozatban ezek szerint nem sikerült minden tekintetben maradéktalanul bemutatnom e „sokféle kettősség” működését.

- A **mediáció általános alkalmazhatósága nem lehetséges** [...] a **családon belüli erőszak** esetén a megindult eljárás során nem szabad mediálni a felek között. [...] További példa [...] a gyűlölet-bűncselekmények, vagy a sértett életének szándékos kioltásával járó bűncselekmények, avagy az erőszakos nemi deliktumok. [...] [V]an olyan terület ahol **helye lehet a jóvátételnek**, a helyreállító igazságszolgáltatásnak. Így a legtágabb értelemben vett igazságszolgáltatáshoz sorolható a **büntetés-végrehajtás** is, ahol a megbánás, a jóvátétel, tehát a restoratív szempontok szintén érvényesülhetnek.” (8.o.)
 - Opponensem kritikája szerint azért sem lehetséges az általam kis súlyú érdeksérelmet okozó jogellenes cselekmények körében a helyreállító igazságszolgáltatás eszközrendszerének általános alkalmazhatósága, mert vannak olyan helyzetek, ahol a helyreállító eszközrendszer alkalmazása nem lehetséges, mint például a családi erőszak eseteiben. Ebben a pontban nem értek egyet Tisztelt Opponensemmel. Részben azért, mert nem úgy gondolom, hogy a családi erőszak esetei a kis súlyú érdeksérelmek közé tartoznak. Engedje meg Opponensem, hogy arra hivatkozzam, hogy Magyarországon én folytattam le a családon belüli erőszak gyermekáldozataival kapcsolatosan az első kriminológiai kutatást,¹⁶ ezért ismereteim igen alaposak e jelenségkör súlyosságát illetően. Részben azonban azért, mert a szakirodalomban eltérő irányzatok léteznek annak megítélésére, hogy megfelelő eszköz-e a mediáció, ha a felek közötti kapcsolat családi erőszakkal terhelt. Mint Opponensem is írja, valóban van olyan álláspont, amely szerint kizárt a mediáció alkalmazása ilyen esetben. Főként a feminista megközelítés szerint megengedhetetlen a mediáció alkalmazása a családi erőszak esetén. Mások úgy gondolják, hogy bár lehetséges, de nem javallt ezt ösztönözni. A szakemberek egy jelentős csoportja viszont úgy látja, hogy minden ügyet egyedileg kell megítélni, és

¹⁶ Kerezsí, K.: A védtelen gyermek: Erőszak és elhanyagolás a családban, Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1995.

számos esetben alkalmas eszköz lehet a mediáció a családi erőszak eseteiben is. Végül van egy viszonylag szűk csoport, akik – tekintet nélkül a családi erőszak előfordulására – minden esetben megfelelőnek tartják a mediációt. Az egyes csoportokkal kapcsolatos részletes szakirodalmi összegzést Susan Landrum végezte el.¹⁷ De folytathatjuk a sort az Edmontonban (Alberta, Canada) a Mediation and Restorative Justice Centre (MRJC) futó „The Victim Offender Mediation (VOM)” programmal, amely 1998 óta jelentős eredményeket felmutatva közvetít családi erőszak elkövetői és áldozatai között.¹⁸

- Formai szempontból a **nem mindig következetes és pontos/gondos irodalmi lábjegyzet-hivatkozások**, továbbá az értekezés végén a **szakirodalmi bibliográfia összeállításának elmaradása** kelt(het) az opponensben némi hiányérzetet. (9.o.)
 - Messzemenően egyetértek Tisztelt Opponensemvel abban, hogy bár nem kötelező kelléke, de informatívabb és elegánsabb lett volna a dolgozat, ha összesített irodalomjegyzéket is csatolok hozzá. Erre nincs mentségem, és nem is próbálok találni. Amikor újraolvastam a dolgozatot, magam is úgy éreztem, hogy – bármennyire is igyekeztem minden forrást jelezni lábjegyzetként a szövegben – a dolgozat igényelt volna egy összesített irodalomjegyzéket, annak ellenére, hogy összesen 845 hivatkozás található a szövegben. Jogosnak érzem a kritikát és elfogadom a bírálatot. Ez már csak azért is hasznos lett volna, mert okafogyottá tette volna azt a másik bíráló megjegyzést, miszerint a lábjegyzetekben nem mindig ugyanolyan formai külalakkal hivatkoztam egy-egy szerzőre. Elfogadom, hogy takarékosabb és áttekinthetőbb megoldás lett volna csak a szerző nevének és a megjelenés évének rögzítése lábjegyzet formájában, majd a szakirodalmi összeállításban megjelölni a teljes és pontos bibliográfiai adatsort.

Csobánka, 2013. február 2.

Kerecsi Klára

¹⁷ Landrum, Susan: The Ongoing Debate About Mediation in the Context of Domestic Violence: A Call for Empirical Studies of Mediation Effectiveness. Cardozo J. Conflict Resol. 12 (2011): 425-448.

¹⁸ Edwards, A. – Haslett, J.: Domestic Violence and Restorative Justice: Advancing the Dialogue <http://criminologie.univ-pau.fr/Biblio/Bibliographie/violence%20conjugale-m%C3%A9diation.pdf>